

Danske stile 1994

Kommentarer fra Ole Togeby

2

Opgavesættet som helhed og korte bemærkninger til den nuværende opgaveform.

Opgavesættet forekommer mindre problematisk end det sidste år, men det kan jo også være fordi jeg har tipset mig mere.

Jeg vil dog gerne fastholde at jeg synes at det helt grundlæggende er en dårlig ide med et teksthæfte.

For det første bruger eleverne alt for lang tid på at læse og beslutte sig til hvad de vil skrive om. Og jeg har stadig fået mange stile der vidner om at stilskriverne har haft for lidt tid, mange med afleverede kladder, nogle der slutter midt i en sætning, mange der vidner om at der ikke har været tid til gennemlæsning af opgaven før den er blevet afleveret.

For det andet prøver opgavekommissionen at skabe sammenhæng mellem ting der ikke hænger sammen. Fx hænger Steffen Brandis tekst og *Danske kulturer* ikke sammen, og især hænger de tre digte ikke sammen. Hvorfor skal stilskriverne skabe sammenhæng mellem noget der ikke er bragt sammen af andre end af opgavekommissionen?

For det tredje er situationen urealistisk og krævende for små. I det virkelige liv skal en skribent 1) selv opsøge sine kilder, 2) selv vælge ud hvad der er vigtigt for emnet og en meddelelsessituationen, 3) selv vælge et fokus som er relevant for læserne, 4) selv disponere sit stof så det passer til emnet og læseses forudsætninger. Ingen af disse fire krav bliver stillet, når eleverne får udleveret et teksthæfte hvor alle kilder stilles til rådighed, det relevante er valgt ud, fokuseringen angivet i opgaveformuleringen, og en mulig af acceptabel disposition er angivet ved delopgavernes rækkefølge.

Et opgavehæfte som dette stiller alt for få krav til stilskriverne, og det flytter retternes opmærksomhed fra det væsentlige ved skriftlig fremstilling til mindre betydningfulde dele som fraseologi og stavning. Folk der har fået 7 i dansk stil har overhovedet ikke dokumenteret at de kan yde det man skal kunne nogen af de steder man kan komme hen med en studentereksamen.

Lav det om!

I forbindelse med overvejelserne over opgavesættet som helhed vil jeg gerne efterlyse en bedre statistik over besvarelser og karakterer. Jeg har for mine egne 188 stile lavet følgende statistik:

emne	drengene		piger		i alt	
	ptc	gns	ptc	gns	ptc	gns
I	7	9,3	15	8,9	11	9,0
II	24	7,7	25	8,5	25	8,0
III	2	3,5	6	8,6	4	7,1
IV	52	7,5	37	8,0	45	7,7
V	4	7,3	2	9	3	7,8
VI	11	7,7	14	8,3	13	8,0
i alt	100 % = 97	7,6	99 % = 91	8,4	101 % = 188	8,0

Af den kan man læse at der kun er 4 og 3% der har valgt hhv. opgave III og V, at gennemsnittet for IV-skriverne er betydeligt lavere, og gennemsnittet for I-skriverne højere, end det totale gennemsnit. Det er jo også interessant at flere piger end drenge vælger opgave I, mens flere drenge end piger vælger opgave IV. Endelig er det jo også interessant at drengene især på grund af et lavt gennemsnit for opgave IV har et væsentligt lavere gennemsnit totalt end pigerne. Gælder dette for hele landet og alle censorerne?

Teksters og billeders egnethed og elevernes mulighed for at forstå teksterne

Tekst 1

Det går ganske simpelt ikke med uddrag fra tekster. Uddraget er et meget fint og et meget centralt sted fra bogen. Men hvis man ikke har læst hele bogen, er det næsten umuligt at nå til en tilfredsstillende tolkning af uddraget. Det helt centrale sted i uddraget er det replikskifte der, med uddeløse af Peter Høegs alledningsmanøvrer, lyder således (linje 74):

- Smilla, siger hun, - jeg har båret dig i *amaat*.

(...)

Jeg må være omkring fem år gammel. Jeg véd ikke præcis hvad hun mener, men det er første gang jeg forstår at vi er af samme køn.

- Alligevel, siger hun, - er jeg stærk som en mand.

For det første er det påfaldende - hvad folk der ikke har læst hele bogen, ikke kan se - at ordet *amaat* ikke er forklaret. Så vidt jeg har kunnet konstatere er alle andre grønlandske ord der forekommer i bogen, forklaret umiddelbart efter at de er blevet brugt. Hvorfor er dette ord ikke forklaret?

- For at lægge op til det efterfølgende: *Jeg véd ikke præcis hvad hun mener*. Imidlertid giver ordet *amaat* ikke løsningen, det betyder nemlig: 'stor, vid kvindeanorak med ekstra plads ved hæften til et barn'. Dette burde have været forklaret i en fodnote til opgaven.

For det andet er det påfaldende at sætningen *det er første gang jeg forstår at vi er af samme køn* er meget flertydig. Den kan enten betyde at Smilla opdager at hun selv - som moderen - er af hunkøn, eller at Smilla opdager at hendes mor - som hun selv - er kvinde. Det er faktisk ikke sandsynligt at Smilla ikke har vidst at hun selv var en pige. Og det er heller ikke sandsynligt at hun som femårig ikke har vidst at moderen var kvinde, i hvert fald ikke hvis hun har vidst at hun selv var af hunkøn.

Peter Høgs udeladelse af forklaringen på *amaat* er nok et forsøg på at få læserne til at hoppe på en af disse to tolkninger og snarest den sidste: læserne skal tro at Smilla, lige som hun ikke vidste hvad *amaat* er, ikke vidste hun af hvad moderen var. Dette kan selvfølgelig ikke være den den læsning som giver sammenhæng i historien, for den fem-årige Smilla har selvfølgelig vidst hvad en *amaat* var, hun har selvfølgelig vidst hvad køn hun selv havde, og hun har selvfølgelig vidst hvad køn hendes mor havde.

Af uddraget fremgår det meget tydeligt at moderen er androgyn, dvs. biologisk af hunkøn, men socialt og psykologisk opfører hun sig som en der både er mand og kvinde. Og selve den replik som Smillas tanker skærer over, er klart udtryk for dette:

- Smilla, jeg har båret dig i *amaat*. Alligevel, er jeg stærk som en mand.

Den tolkning af replikskiftet, som bringer dette i sammenhæng med resten af bogen er derfor at Smilla på dette tidspunkt opdager at både moderen og hun er androgynne. Hun behøver ikke tidligere at have vidst at nogen af dem var det, men ved denne lejlighed forstår hun at de begge er det.

Smilla er faktisk også androgyn. Det fremgår af mange træk i resten af bogen; andre børn tror at hun er en dreng, hun boller som en mand med en mand der er som en kvinde, og hun laver politik og videnskab som en mand, samtidig med at hun har omsorg for en lille dreng som en mor og elskerinde, opfører sig jomfrunalsk, og hedder *frøken*. Der er ikke i hele romanen tvivl om at Smilla er androgyn. Og det er det der er pointen i den samiale som er central i uddraget. Hun opdager her at hun - lige som moderen - er androgyn.

Men når de arme stilskrivere ikke af romanen ved at også Smilla er androgyn, har de ikke nogen jordisk chance for alene på grundlag af uddraget at forstå meningen med denne helt centrale replik: *men det er første gang jeg forstår at vi er af samme køn*. Det er også næsten en fælde at opgaven så lyder: *Gør rede for Smillas udvikling som den kommer til udtryk i hendes opfattelse af moderen og moderens kultur (tekst 1)*. Eleverne kan ikke svare på spørgsmålet om Smillas opfattelse af moderen, når de ikke har læst hele bogen.

Den anden del af opgaven, om Smillas opfattelse af moderens kultur, kan godt besvares på grundlag af uddraget, og pointen om at hun vil prøve at forstå isen fordi hun har mistet den, er jo fin. Men sammenhængen mellem kønsopfattelsen og kulturopfattelsen forbliver dunkel for dem der ikke har læst hele bogen. Og i uddraget er det tydeligt at det er kønsopfattelsen som er det centrale, mens kulturopfattelsen underordnet.

Tekst 2. Jacob Paludan: *Jørgen Stein*

Det går ikke med uddrag af tekster. Eleverne kan ikke vide hvad forholdet er mellem det tidspunkt uddraget skildrer, og det tidspunkt romanen er udgivet. Nogle elever tror fx at hele romanen foregår i 1914. Man kan heller ikke af uddraget se om Jørgen Stein faktisk tager konsekvensen af hvad han har oplevet eller ej. Det kan man først senere i historien. Der kan ganske simpelt ikke kræves rigtige litterære analyse af uddrag. Så lad være at lave uddrag. Stil kun opgaver i hele tekster.

Billedet *Søndageftermiddag*.

Det er ikke rimeligt at have billedopgaver. Det er nemlig ganske udefineret hvilke krav der kan stilles til sådanne billedanalyser. Som det er nu gælder der, så vidt jeg kan se, kun princippet: *everything goes*. Det er fx en der skriver: *Det er helt klart at de lige har haft samleje, men jeg synes nu at*

det er lidt perverst når der også er en hund med. Hvad skal man takserer dette til? Er billedet misforstået?

Derimod er der ikke en eneste der har opdaget at der ikke er nogen baggrund på billedet, og der er ikke en eneste der har opdaget at der må være møkke skyer ude til højre, hvor manden og hunden ser hen, eftersom græsset til højre er meget mørkere end græsset til venstre. Der er selvfølgelig heller ingen der har tolket nogen af disse ting.

Det er ikke rimeligt at elever der skriver om folkeviser, både bliver trukket ned for hvad de siger af sludder, og for hvad de ikke siger af rigtigt om teksten, mens elever der skriver om billeder kan slippe af sted med hvad som helst. Det er også helt galt at eleverne skal sammenligne to billeder som ikke har andet til fælles end at de tilfældigvis er malet samme år. Der er ingen anden sammenhæng end at opgavekommissionen har stillet dem op ved siden af hinanden. Afskaf de billedstile.

Billedet Amerikansk ægtepar

Historien om Grant Woods billede er i følge James Dennis: *Grant Wood, 1975, The Viking Press New York*, følgende: De to personer på billedet er malerens søster Nan og hans tandlæge Dr. B. H. Mckeoby.

Titlen på billedet er: *American Gothic*, og det er helt klart en fejl at oversætte det til *Amerikansk ægtepar*. Da billedet første gang blev vist i Chicago 1930 havde det fejlagtigt titlen: *An Iowa Farmer and His Wife*. Da Grant Wood blev kritiseret af nogle Iowa-landmænd for at have grin med dem, forklarede han i en avis, for det første at det ikke var den rigtige titel, og for det andet:

Any northern town old enough to have some buildings dating back to the Civil War is liable to have a house or a church in the American Gothic style. I simply invented some American Gothic people to stand in front of a house of this type.

It was my intention later to do a Mission Bungalow types standing in front of it. The accent then, of course, would be put on the horizontal instead of the vertical.

The people in American Gothic are not farmers but are smalltown, as the shirt on the man indicates. They are American, however, and it is unfair to localize them to Iowa.

Nu kan man jo indvende at det ikke noget har med sagen at gøre; det er ikke maleren der har eneret på at fortolke sit billede, og billedet forestiller jo et ægtepar. Ok, men problemet er at flere elever som har skrevet om dette billede, havde hørt i hvert fald første del af historien; de havde åbenbart fået det gennemgået af en lærer, og så er det jo ikke heldigt at billedet har en forkert titel. De skriver at det er en søster og en bror, eller malerens søster og tandlæge, og undrer sig over titlen.

Teks 3: Hr. Bøsmar i elverhjem

Udmærket tekst, velegnet til en tolkningsopgave.

Der er desværre kun 7 der har valgt denne opgave i min bunke.

Om Steffen Brandt: S-tog, tæv i luften.

Den rigtige tekst

Det har undret mig meget at det ikke er den rigtige tekst der optræder i opgavehæftet. Den rigtige tekst, som står på pladeomslaget på pladen fra 1985, lyder således:

SEPTEMBER 85

S-TOG, TÆV I LUFTEN
KIGGER VÆK, KIGGER NED
NÆSTEN LIDT FOR MEGET
VIRKELIGHED

»DE SORTTE SVIN
SKU SENDES HEJME!« - »HVAFORNOGET«
SIR JEG HØFLIGT
SOM OM JEG IKKE HAR FORSTÅET

FYREN FULD AF SPRUT
OG DANSK LOGIK:
»DE TAR ALT DET
VI ANDRE ALDRIG FIK«

»TLBAGE MED DEM, SMID DEM UD

VI GIDER IKKE MERE
DE KAN GØRE HVAD DE VIL
BARE DE IKKE GØR DET HER«

EN HEL KUPÉ AF DOBBELT
DANSK MORAL, DUKKER SIG
OG VENDER HOVEDERNE
DEN ANDEN VEJ

INDTIL PIGE REJSER SIG
OG SIR: »ÅH HVA, ÅH HVA
DIG - DU KOMMER VIST
FRA LANDET AF«

»I JYDER I SKU
GODT NOK SENDES HJEM
OG LÆRE AT TALE
DANSK IGEN«

»TLBAGE MED DEM, SMID DEM UD
VI GIDER IKKE MERE
DE KAN GØRE HVAD DE VIL
BARE DE IKKE GØR DET HER«

Der er faktisk temmelig mange problemer ved den version af sangen som bringes i opgavehæftet. Det er en væsentlig del af teksten at dens titel er *September 85*. Den viser jo at det er en sang om en konkret begivenhed som Steffen Brandt har oplevet, og ikke et alment centrallyrisk digt.

Det er også dårligt at det ikke er markeret at sangen har firlinjede strofer, der hver gang rimer på anden og fjerde linje.

Endelig er det uheldigt at der er lavet tilfældige korrektioner af teksten på grund af måden den bliver sunget på. Fx har det forvirret mange stilskrivere at der står *og lær at tale / dansk igen...* i stedet for *OG LÆRE AT TALE / DANSK IGEN*. Steffen Brandt kan godt bøje ordene rigtigt, han udtaler dem bare som alle andre gør. Derfor bør det selvfølgelig ikke rettes.

De tre prikker der fejlagtigt indsættes forskellige steder i teksten kan også kun bidrage til forvirringen. Tre prikker plejer jo at betyde enten at der kommer mere, eller at der er noget der er udeladt. Intet af dette er tilfældet her.

Den manglende korrekte titel kan meget vel have bidraget til de mange fejllæsninger af teksten. Og de andre fejl i versionen har kun bidraget til at gøre stilskrivernes forvirrede og usikre. Den eneste rettelser jeg kan se en vis ræson i, er at opgavekommissionen skriver teksten med store og små bogstaver, men selv dette er jo en tolkning, således at der også indsættes nogle ikke eksisterende punktummer, nemlig før hvert stort bogstav, fx *før Indtil*, hvor der ganske givet ikke skal være noget punktum.

Tolkning af Steffen Brandt: *S-tog,tøv i luften*.

Efter min mening er der én og kun én rigtig tolkning af teksten, nemlig følgende: I første strofe beskrives en konkret situation i et S-tog i København, set fra jyden Steffen Brandts synsvinkel. Han er bange for at få tæv fordi der er en fuld mand der fremsætter racistiske udtalelser. Men Steffen Brandt mander sig op og indvender: "Hvafornoget". Han lader høfligt som om han ikke har forstået, dvs. han har forstået at den fulde mand er racist, men han tør ikke komme i klammeri med manden, så derfor opfører han sig mere høfligt end det er rimeligt. På den anden side kan han ikke bare lade som ingenting, så han kommer altså med sin indvending. Den fulde mand svarer på Steffen Brandts spørgsmål med den forklaring at "*De tar alt det / vi aldrig fik*". I denne strofe er der ingen ironi, men der gøres grin med den fulde mands synspunkt ved den zeugma der beskriver manden: *Fyren fuld af sprut / og dansk logik*.

I første omkvæd er der antagelig, som normalt i omkvæd, mange der synger, og de har alle sammen samme holdning som den fulde mand. Dette er således i Steffen Brandts mund (han synger jo også omkvædet) et citat fra den fulde mand og antagelig andre i S-toget. Det kan med en vis ret kaldes ironi; Steffen Brandt synger selv det som den fulde mand og hans venner mener, men på en sådan måde at vi tilhørere kan høre, og af citationstegnene se, at det ikke er det Steffen Brandt selv mener.

I anden strofe beskrives det hvorledes ingen kommer Steffen Brandt til hjælp i diskussionen med den måske voldelige fulde mand; de vender hovedet den anden vej. I disse 4 linjer er der ingen ironi.

Det er klart at Steffen Brandt med paronomasien *En hel kupé af dobbelt dansk moral* får markeret sin negative vurdering af deres passivitet. Men han håber at andre almindelige retskafne mennesker vil komme ham til undsætning på trods af deres dobbeltmoral, som her opfattes som 'det at docere én moral og praktisere en anden'. Det håber han på indtil en pige rejser sig.

Men *dobbeltmoral* betyder to forskellige ting, det kan også betyde 'det

at der gælder forskellige moralkrav for forskellige grupper af mennesker, fx for kvinder og mænd'. Og - som paronomasiens anden læsning - er det denne betydning der må være på spil fra linje 25 og frem: nogle folk mener at der bør gælde forskellige moralregler for danskere og for fremmede.

Da pigen rejser sig op, viser det sig at hun ikke blot mener at der bør gælde forskellige regler for "sorte svin" og danskere, men også at der bør gælde forskellige regler for københavnerne og jyder. Dette kan opfattes som den tredje læsning af paronomasi-ordene *dobbel moral*: der er to former for diskrimination i det københavnske S-tog, diskrimination mod fremmede og diskrimination mod jyder.

Spørgsmålet er hvem hun taler til. Der er i kuppen 3 personer som er omtalt: den fulde mand, Steffen Brandt og pigen. Hvem af dem er jyd? Den eneste vi ved noget om er Steffen Brandt; om ham ved vi at han er jyd. Det er faktisk sådan at det er sandsynligt at både den fulde mand og pigen er københavnerer når det nu foregår i et S-tog, og det ikke udtrykkeligt er nævnt eller markeret at de skulle være fra andre steder end København. Og der kan ikke på dette sted være to tolkninger der begge er mulige; enten henviser *du* til Steffen Brandt, eller også henviser *du* til den fulde mand. Ordet kan ikke henvises både til den ene og den anden.

Pigen siger altså til Steffen Brandt at han - som de sorte svin - skal sendes hjem. Det er jo også en ganske naturligt at hun siger dette som et svar til Steffen Brandt, for han har jo netop kommet med en indvending mod at den fulde mand ytrede at "*De sorte svin / sku sendes hjem*". I dette er der ikke gnist af ironi. Pigen er Københavns-chauvinist, og hun mobber ganske simpelt jyden Steffen Brandt fordi han vover at protestere mod en anden københavners racisme.

Når omkvædet synges anden gang, er det igen hele kuppen der taler, men teksten skifter - som *gude* omkvæd skal - mening ved at *dem* denne gang henviser til både de sorte svin og jyderne. Omkvædet er igen i Steffen Brandts mund ironi; han semicerer københavnerne og viser ved at udstille deres ytringer på denne måde, at de ikke blot er racist, men også lokal-chauvinister. Dette sidste er selvfølgelig på en måde ikke så alvorligt som det første, men til gengæld er det jo udtryk for større intolerance og en diskrimination af Steffen Brandt selv, og moralen i historien er således at hvis man forsvare de sorte mod diskrimination, bliver man selv diskrimineret - i København.

Forstår man teksten på denne måde, får man vel også til sidst sin tvivl på alvoren i det hele; i denne læsning ender alle dyderne hos Jyden Steffen Brandt: rejskaffenhed og hellemod, og alle de utiltalende træk hos køben-

havnerne: racisme og lokalchauvinisme. Det er jo næsten udtryk for fordomme om københavnerer. På den måde kan man som tilhører nok også opfatte en fin ironi der siger så meget som: 'så slemt er det dog nok ikke med københavneres diskrimination af jyderne, og så slemt er det nok heller ikke med danskernes diskrimination af de fremmede. Sagen tages nok lidt for alvorligt.'

Der optrådte mange tolkninger af denne tekst i stilene. Jeg prøver at kategorisere de forskellige tolkninger efter hvor forkerte de er, og beskriver ca. hvor mange der har de forskellige tolkninger.

1. tolkning: stilskriverne tror at pigen er jyd. Dem har jeg faktisk haft 4 eksempler på. Den er den ringeste tolkning. Den kan kun skyldes den almindelige paranoia der huserer i elevens hoved når der optræder ironi ved eksamen.

2. tolkning: stilskriverne tror at pigen taler til den fulde mand. De fleste opfatter så at pigen er ironisk, dvs. ikke mener at jyder skal sendes hjem, men siger det for at vise den jyske fulde mand at hans egne argumenter kan vendes mod ham selv.

Dette giver dog ikke rigtig mening for det første fordi der ikke har været nogen anydning af at den fulde mand er jyd; for det andet fordi der jo ikke er nogen der vil finde på at hævde at jyderne tager det som københavnerne ikke fik, og der jo ikke er nogen sammenhæng mellem det at tale jysk og så det at jyderne tager det som københavnerne ikke fik.

Tolkningen er for det tredje meget svag fordi Steffen Brandt ikke får nogen rolle i intrigen. De fleste stilskrivere opfatter slet ikke at Steffen Brandt siger noget til den fulde mand, og nogle b.skriver at det han siger, er det samme som at kigge væk og kigge ned, og som at dukke sig og vende hovedet den anden vej. Dette turde være noget sludder. For det fjerde er tolkningen ringe fordi ordet *Indtil* forbliver uden mening. Denne anden tolkning er således en temmelig ringe tolkning.

Der er faktisk mange der har lavet denne anden tolkning: jeg vil skyde på at det er 9 af 10 fra de sjællandske skoler og 4 af 10 på de jyske skoler. Jeg bemærkede også at de fleste af mine medcensorer havde denne tolkning, og at den sjællandske fagkonsulent lufte den i avisen: - *Det har undret os meget, at over halvdel af eleverne har opfattet denne tekst gravatvortigt og taget det som udtryk for diskrimination af jyder, siger Peter Olivarius. Hensigten var tydeligvis at bruge ironien for at gøre grin med racismen.* Århus Stiftstidende 9. juni 1994 forside.

Jeg tror at der er følgende forklaring på disse hyppige mistolkninger: De

fleste føler at der må være noget ironi. Og når der er ironi i luften, kan man ikke føle sig sikker på noget som helst: alt kan betyde det modsatte af hvad der står. Det er for københavnerne meget svært at acceptere at de skulle kunne anklages for at behandle jyder dårligt. Hvis man spørger jyder, vil de fleste sige at de selv har oplevet at være udsat for diskrimination i København, mens ingen københavnere kan forestille sig at det sker.

Tolkning 2 har så den fine konsekvens for københavnerne at teksten ved det prototypiske eksempel får beskrevet at rigtig racisme kun findes blandt jyder, og at københavnerne er folk der med fin ironi kan sætte disse racistiske og fulde og dumme jyder på plads. Man ser at rollefordelingen ved den rigtige tolkning er omvendt, det er københavnerne der er racistiske og lokal chauvinister, mens jyderne er retskafne omend lidt bange.

Dette er et virkelig fint eksempel på en freudiansk fortængning; for at undgå at indse at de selv skulle være racistiske og lokal-chauvinister, trænger københavnerne læsere den viden som langt de fleste af dem givetvis har: at Steffen Brandt er jøde. De fejllæser ubevidst teksten således at alle dyderne findes hos københavnerne og alle fejlene lander hos jyderne.

Der kan findes endnu en forklaring på den hyppige fejltolkning: grund-sætningen om at den biografiske læsning af fiktion altid er kilde til fejl. Antager man nemlig at sangen er et stykke skønlitterær lynik, er det uomtvisteligt at man skal være varsom med biografisk tolkning. Fejlen er altså at læserne, både lærerne og eleverne, efter i deres uddannelse at være blevet oplasket med en litterære indstilling til verden, ikke kan genkende en brugstekst når de møder den. Teksten er ikke skønlitteratur, det er en sang hvor sangeren Steffen Brandt fortæller om hvad han selv har oplevet af diskrimination i et S-tog i *September* 85 - som den rigtige titel på sangen er.

3. tolkning: stilskriverne tror at pigen taler til en fjerde person i toget som ikke har været omtalt tidligere. Episoden viser således at der er to forskellige grader af lokal-chauvinisme. Steffen Brandts replik opfattes rigtigt som en protest mod racisme, men den får ikke noget særligt med intrigen at gøre. Henvisningen fra ordet *du* i strofe 2 er ikke opfattet forkert, men er heller ikke opfattet rigtigt. Fejllæsningen skyldes antagelig alene dogmet om at man ikke må læse teksten biografisk. Der er ikke helt få - især i Jylland der har læst teksten på denne 3 måde. Den opfatter jeg ikke som direkte forkert, men heller ikke som den bedste.

4. tolkning er den jeg har skitseret ovenfor som den eneste rigtige. Pigen taler til Steffen Brandt, og københavnerne er racistiske og lokalchauvinister - synes jydene Steffen Brandt. Der er kun ganske få sjællandske elever der har fundet denne tolkning, mens ca. 1/3 af de jyske elever har turde

vide at de vidste at Steffen Brandt er jøde.

Underligt nok gav det ikke nogen særlige problemer ved censuren at jeg antagelig havde en anden tolkning end i hvertfald nogle af mine medcensorer. De elever som havde den efter min mening fejlagtige tolkning 2, skrev åbenbart ikke så godt at de skulle have over 8. Jeg husker kun to eksempler hvor jeg ville give høj karakter til stilskrivere der havde den rigtige 4. tolkning, mens min medcensur ikke ville give høj karakter for det han anså for en fejltolkning.

Tekst 5: *Danske kulturer*

Teksten er velegnet som provokation. Man kan være enig eller uenig med mange ting i teksten, og den taler imod alt for hellige holdninger. Der er dog et par problemer. Det at det er et udpluk, gør at eleverne ikke kan gøre det der er det eneste fornuftige i en tekstanalyse, nemlig at lave en kompositionsanalyse af teksten. Det er klart for enhver at den ikke hænger sammen og overgangsmarkører som *Nu* i linje 28 og *derfor* i linje 36 står og flagrer. Opgavekommissionen må holde op med at lave uddrag og udpluk af tekster.

Der er også den ene lille detalje at de fejlriterer Matthæus 12,30. Der er faktisk to kommaer i citatet i alle bibeloversættelser. De har også et flot idiotkomma i linje 6, og i linje 50 har de det jeg kalder PK, dvs. punktum for komma. Det kan alt sammen let forføre de uskyldige stilskrivere til uheldige vaner.

Jeg må sige at jeg er overrasket over hvor få af eleverne der kan læse og forstå en ellers simpel og regulær tekst som denne. Forståelsen bliver selvfølgelig ødelagt af at der i udplukket ikke er nogen motiveret sammenhæng mellem de tre afsnit. Men det kan alligevel undre at mange elever mener at forfatterne selv er racistiske når de taler så ondt om fremmede fra Mellemøsten.

Tekst 6, 7 og 8: *Tre digte*.

De tre digte er i og for sig ikke uegnede til tekstfortolkning. Men det er da helt galt at de skal sammenlignes. De har jo intet med hinanden at gøre. Og kravet om sammenligning fører til de mest absurde resultater: Baudelaire er som Edith Södergran på virket af Nietzsche; Södergrans digt handler om finske fremmdarbejdere i Sverige som Baudelaire; om en udlænding i Paris.

Hold dog op med de ulidelige krav om sammenligninger melle noget som ingen sammenhæng har. Hvis digtet er for kort, så vælg et længere. Der var kun 6 der havde valgt dette emne i min bunke.

Opgaveformuleringerne og elevernes reaktion på dem

Det er ikke reelt at spørge om noget andet end *Analysér teksten!*, eller *Giv en tolkning af teksten!* Det er fx ikke reelt at bede eleverne gøre rede for Smillas udvikling - og slet ikke når det er et uddrag hvor man slet ikke kan følge nogen udvikling. Og hvorfor skal der spørges: *Hvilke perspektiver ser du i teksten?* Her gælder det nemlig - som i billedanalysen - at everything goes. Og det er alt for lavt et krav at sætte. Opgaven skal ikke blot sætte eleverne til at skrive 5 sider, den skal kræve, dels at de kan formulere sig på 5 sider, dels at de kan løse en danskfaglig opgave, og specielt at de kan løse en danskfaglig opgave på så lidt plads som mulig. Det bliver helt ødelagt af sådanne frie tilføjelser.

Præcis den samme kritik kan rettes mod: *Hvad sker der med Jørgen Stein i romanuddraget (tekst 2), og hvilke erfaringer gør han?* Dette spørgsmål stiller færre krav end hvis der blev bedt om et referat, fx således: *Giv et referat af teksten på 50 ord!* Det er betydeligt mere reelt, det får ikke - som den nuværende formulering - eleverne til at blande referat i dækket direkte tale med analyse kommentarer og vurdering, og det stiller krav om kun at referere det væsentlige og at overholde proportionerne i originalen. Jeg synes ikke at spørgsmålet om det tidsbundne og det almene har udløst nogen særligt fornuftige svar.

Første del af opgave 3 er reel nok. Men anden del har snarere givet eleverne mod på opgaven end den har advaret dem om hvor svær den er. Mange skriver blot om at der i folkevennyr også forekommer overnaturlige ting. Det bedste ville have været kun at bede om en fortolkning.

I opgave 4 er det reelt nok at bede om analyser af de to indlæg, men formuleringen *tag stilling til dem* er tvetydig; enten har eleverne opfattet at de skal bedømme teksterne som tekster, eller at de skal tage stilling til de problemer som teksterne beskriver, eller også at de skal tage stilling til de holdninger som kommer til udtryk i teksterne. Det er ikke fornuftigt således ved forbilledets magt at vise eleverne at ord overhovedet ikke binder, og at det er helt ligegyldigt om formuleringer er flertydige og ligegyldigt hvordan formuleringerne forstås. Dette gælder jo nemlig ikke - eller burde

i hvert fald ikke gælde - for det eleverne skriver.

Opgaverne 5 og 6 har begge, som nævnt, den fejl at de beder om sammenligning mellem ting der ikke har noget med hinanden at gøre. Endelig er det ganske uklart hvad en tolkning af et billede er. Det er ikke rimeligt at stille det ved siden af tolkningen af et digt.

Elevernes evne til at formulere sig og hyppigt forekommende fejl og mangler.

Jeg vedlægger en oversigt over de fejltyper jeg har opereret med i mine rettelser og bedømmelser, med de forkortelser som jeg har brugt i mine notater. Alle fejltypene forekommer hyppigt, og er udtryk for elevernes evne til at formulere sig.

Efter min mening er niveauer generelt, bl. a. på grund af opgavetyperne, for lavt, og mit gennemsnit på 8,00 er udtryk for at jeg har stræbt efter dette gennemsnit. De fleste af dem der citeres i eksemplerne, som har fået 7, burde have haft 5. Det er uacceptabelt ringe. For at sandsynliggøre dette gennemgår jeg i det følgende kvaliteten af en hel stui der fik 7.

Et eksempel på en stil

"På dybt vand"

Hæftets tekst 2 er et uddrag af Jacob Paludans roman "På dybt vand". Jeg vil kort referere teksten, og forklare hvilke erfaringer/oplevelser tekstens hovedperson, Jørgen Stein gør under sin udflugt. Derefter vil jeg give en fortolkning af teksten, Jørgen Steins situation.

Handlingen udspilles i Havnsrup, en by nær Limfjorden, i året 1914. Den 16-årige Jørgen Stein har besluttet sig for at bruge denne søndag på at læse til sin afsluttende eksamen. Jørgen Stein er en pæn dreng, avet af god opdragelse, der efter ferien skal på gymnasium i den store Limfjordsby Aalborg. Han glæder sig ikke til at skulle forlade sit hjem til fordel

for en by, der kun er ham kendt ved gennemrejser, og er "...en Sky af Fabriksrøg, hvori der næppe lod sig leve". (tekst 2. s. 9/1.64-65.) Haven Jørgen Stein befinder sig i, går helt ned til Fjorden, hvor hans barndomslegeøj, en tømmerflåde, har ligget ubenyttet i årevis. Han prøver vaklende om flåden stadig kan bære ham, og han beslutter sig for at tage en lille tur rundt på de gamle brædder. Han falder til ro, døser hen, og tænker på sin nærmeste fremtid, det ukendte gymnasium i Aalborg. Sådan sidder han mut et stykke tid, indtil han pludselig opdager, at han er drevet for langt ud i Fjorden, hvor bådshagen ikke kan nå bunden. Nervøst bringer han sig selv til fatning, bruger sin hue som åre, og får på må og få bugseret sig ind til kysten, hvor han lettet kan ånde op - "Aalborgs Fabriksrøg og Stimmel laa stadig langt borte." (t.s.11/1.121-122.)

Beskrivelsen af Jørgen Stein er så specifik, at det ikke er svært, at forestille sig ham, og som læser at identificere sig med ham. Hans situation - at stå overfor noget komplet ukendt - er ligeledes nem at placere. Netop denne situation er grunden bag hans søfart. Jørgen Steins liv har indtil videre ikke budt på noget hæsblesende, farlige eller på anden måde drastiske episoder. Dette er første gang han selv må klarer sig, uden mulighed for hjælp udefra. På denne måde kommer hans uheldige søfart til at symbolisere

hans situation angående hans fremtid. Gymnasiet kender han intet til, og frygter med rette de oplevelser, der venter ham. Tømmerflåden kender han, og miljøet omgivende den ligeledes til mindste detalje. Men hans uop-

mærksomhed sætter ham på en prøvelse, han kun overvinder i kraft af sin fornøft, der fortæller ham at hans hue kan bruges som åre. En stor anydning i retning af, at han nok skal klare sig i gymnasiet i Aalborg, når bare han koncentrerer sig, bruger sin fornøft.

Romanens titel "På dybt vand" er et ordsprog der passer godt på Jørgen Steins situation. Bogstaveligt befinder han sig på dybt vand, og hans situation afspejler hans sind. Han ved ikke hvordan han skal gribe tingene an, men da

hans søfart er overstået har han sandsynligvis fået en idé om, hvordan han kan klare de kommende prøvelser, hvilket i første ombæring vil sige gymnasiet for Jørgens vedkommende, men senere hen resten af livet.

At Jørgen Stein ikke kan søge hjælp udefra understreges ved, at hverken forældre, søskende eller venner optræder nogle steder i teksten. En svag antydning er at finde i tekstens start, hvor det nævnes at Jørgen er Amtmandens søn, men ellers er Jørgen tekstens eneste person. Dette skal ses med henblik på, at selvom Jørgen gerne ønskede hjælp udefra, er det ikke muligt, og hans

fornøft fortæller ham dette, så han ude i Fjorden ikke råber om hjælp, eller beder til Gud, men redder sig selv.

"På dybt vand"s tidsbundne elementer kan findes i årene handlingen foregår i, og hvornår Jacob Paludan skrev romanen, henholdsvis 1914 og 1932-33. I 1914 brød 1. Verdenskrig ud, og fortolker man teksten fra det synspunkt, har Jacob Paludan set hvor alene, folk kunne komme til at stå under krigen, og derfor er Jørgen den eneste person i uddraget. I året 1933 kom Hitler til magten i Tyskland, hvilket senere skulle resultere i 2. Verdenskrig, og igen dukker Jacob Paludans mening frem i Jørgens ensomhed, men om Paludan har set dette på et så tidligt tidspunkt tror jeg ikke. De mere almene elementer

viser sig i Jørgens overgangssituation, fra hjemmet i en lille by til livet i storbyen Aalborg. Han må træffe nogle valg, for at klare sig, og denne/disse situationer oplever næsten alle på et eller andet tidspunkt i livet. For eksempel da jeg skulle starte på gymnasiet.

Stilen med kommentarer

I hvert afsnit er nøgleordene skrevet med fed, sideskift er angivet med //, og fejl er markeret med forkortelser med (STORE BØGSTAVER I SÆNKED E PARENTESER).

"På dybt vand".

Hæftets tekst 2 er et uddrag af Jacob Paludans roman "På dybt vand" (sl). Jeg vil kort referere teksten, og forklare hvilke erfaringer/oplevelser (mb) tekstens hovedperson, Jørgen Stein (mk) gør under sin udflygt. Derefter vil jeg give en forfolkning af teksten, Jørgen Steins (ra) situation. (rn)

Handlingen udspilles i Havnstrup, en by nær Limfjorden, i året 1914. Den 16-årige Jørgen Stein har besluttet sig for at bruge denne søndag på at læse til sin afsluttende eksamen. (od) Jørgen Stein er en pæn dreng (mk) avet (eo) af god opdragelse, der (ef) efter ferien skal på gymnasium i den store Limfjordsby Aalborg. Han glæder sig ikke til at skulle forlade sit hjem til fordel // for en by, der kun er ham kendt (ef) ved gennemrejser, og er "...en Sky af Fabrikstrøg, hvori der næppe lod sig leve". (tekst 2. s. 9/1.64-65.) (mb) Haven (od & mk), Jørgen Stein befinder sig i, går helt ned til Fjorden, hvor hans barndomslegeøje, en tømmerflåde, har ligget ubenyttet i årevis. Han prøver vaktende om flåden stadig kan bære ham, og han beslutter sig for at tage en lille tur rundt på de gamle brædder (ru). Han falder til ro, døser hen, og tænker på sin nærmeste fremtid, det ukendte gymnasium i Aalborg. Sådant sidder han mut (eo) et stykke tid, indtil han pludselig opdager, at han er drevet for langt ud (an) i Fjorden (sn), hvor bådshagen ikke kan nå bunden. Nervøst bringer han sig selv til fauning (fn), bruger sin hue som åre, og får på må og få (kl) // bugseret sig ind til kysten, hvor han lettet kan ånde op - "Aalborgs Fabrikstrøg og Sømmel laa stadig langt borte." (l.2.s.11/1.121-122.) (mb) (vr)

Beskrivelsen af Jørgen Stein er så specifik (eo), at det ikke er svært, at forestille sig ham, og som læser at identificere sig med ham. Hans situation - at stå overfor (od) noget komplet ukendt - er ligeledes nem at placere (kl). Netop denne situation er grunden bag (fn) hans søfart (eo). Jørgen Steins liv har indtil videre ikke budt på noget hæsblæsende (eo), farlige (fn) eller på anden måde drastiske (eo) episoder (ra). Dette er første gang han selv må klarer (km) sig, uden mulighed for hjælp udefra. På denne måde kommer hans uheldige søfart til at symbolisere // hans situation (vs) angående hans fremtid (fn). Gymnasiet kender han intet til, (ek) og frygter med rette (ru) de oplevelser, der venter ham. Tømmerflåden kender han, og miljøet

omgivende den (fn) ligeledes til mindste detalje. Men hans uopmærksomhed sætter ham på en prøvelse (eo) han kun overvinder (vs) i kraft af sin formuft (eo), der fortæller ham (mk) at hans hue kan bruges som åre (eo). (pk) En (fn) stor (eo) antydning i retning af (kl), at han nok skal klare sig i gymnasiet i Aalborg, når bare han koncentrerer sig, bruger sin formuft (ra).

Romanens titel "På dybt vand" (sl) er et ord sproget (od & eo) der passer godt på Jørgen Steins situation. Bogstaveligt (fn) befinder han sig på dybt vand, og hans situation afspejler hans sind (vs). Han ved ikke hvordan han skal gribe tingene an, (kp) men da // hans søfart (eo) er oversået (mk) har han sandsynligvis fået en idé om (fn) hvordan han kan klare de kommende prøvelser (eo), hvilket (mb) i første ombering (ru) vil sige gymnasiet for Jørgens vedkommende (rn), men senere hen (mk) resten af livet (ra).

At Jørgen Stein ikke kan søge hjælp udefra (mk) understreges ved, at hverken forældre, søskende eller venner optræder nogle (fn) steder i teksten (sl). En svag antydning (fn) er at finde i tekstens start, hvor det nævnes at Jørgen er Amtmandens søn, men ellers er Jørgen tekstens eneste person. Dette skal ses med henblik på (kl), at selvom (eo) Jørgen gerne ønskede hjælp udefra, er det ikke (ls) muligt, og hans // formuft fortæller ham dette, så han ude i Fjorden (sn) ikke råber om hjælp, eller beder til Gud, men redder sig selv.

"På dybt vand's" (sl & rn) tidsbundne elementer kan findes i årene handlingen foregår i (vs), og hvornår Jacob Paludan skrev romanen (ra) henholdsvis 1914 og 1932-33. I 1914 brød 1. Verdenskrig ud, og fortolker man teksten fra det synspunkt (eo), har Jacob Paludan set hvor alene, folk kunne komme til at stå under krigen, og derfor (sl) er Jørgen den eneste person i uddraget. I året 1933 kom Hitler til magten i Tyskland, hvilket (mb) senere skulle resultere i 2. Verdenskrig, og (ra) igen dukker Jacob Paludans mening frem i Jørgens ensomhed (vr), men om Paludan har set dette på et så tidligt tidspunkt tror jeg ikke (fn). (od) De mere almene elementer // viser sig i Jørgens overgangssituation (vs), fra hjemmet i en lille by til livet i storbyen Aalborg (an). Han må træffe nogle valg, (ek) for at klare sig, og denne/disse (mb) situationer oplever næsten alle på et eller andet tidspunkt i livet. (pk) For eksempel da jeg skulle starte på gymnasiet.

Der er i teksten så mange fejl at man næsten ikke kan forstå meningen med de enkelte sætninger.

Kompositionsanalyse

De understregede nøgle ord i de 7 typografiske afsnit i teksten:

- (1) jeg give en fortolkning af teksten
- (2) JS på gymnasium i Aalborg
- (3) kan ikke nå bunden
- (4) at han nok skal klare sig i gymnasiet i Aalborg
- (5) Romanens titel "På dybt vand" er et ord sprog
- (6) hverken forældre, søskende eller venner optræder nogle steder i teksten
- (7) tidsbundne; hvor alene folk kunne komme til at stå; almene:overgangssituationen

De kan opfattes om ordnet af følgende inddelingsprincipper:

I Indledning (TM) (1)

II. Teksttolkning

A. Referat

1. personbeskrivelse (2)
2. handlingen (3)
3. moralen (4)

B. Tolkning (5)

1. dokumentation (6) (DD)
- #### III. Det tidsbundne og det almene (7)

Tekstreferatet er dårligt fordi det ikke nævnes at Jørgen Stein mister troen på Gud. Tolkningen er dårlig fordi et tilfældigt træk ved udplukket (at der ikke optræder andre personer) opfattes som betydningsfuldt. Stilens hoveddisposition er dårlig fordi referatet ikke bruges som dokumentation for tolkningen, og fordi overvejelserne om både det almene og tidsbundne kun får ét af syv afsnit.

Efter min mening burde en sådan tekst ikke gå mere end 5. Den fik 7.